

VANDHULLER

oprensning og nyanlæg

ÅRHUS AMT
NATUR OG MILJØ



VANDHULLER GIVER NYT LIV

Et vellykket nyt – eller oprenset – vandhul pynter i landskabet, og beriger din ejendom med nyt liv.

I sommerhalvåret går der ikke lang tid, fra gravemaskinen har forladt området, til de første vandkalve, rygsvømmere og guldsmede slår sig ned. Måske kun nogle få dage!

Findes de i nærheden, følger frøer, tudser og salamandre snart efter. Og vandplanterne spirer fra frø, som tabes af fugle langs vandkanten, eller fra frø, som har været gemt i jorden.

Rådyr, harer, fasaner og andet vildt nyder godt af det fristed, som de udyrkede arealer omkring et vandhul byder på, og jo tættere der er mellem drikkestederne, jo tryggere føler vildtet sig.

Undersøgelser, som Århus Amt har lavet, viser, at langt de fleste lodsejere bliver glade for et nygravet eller oprenset vandhul.

Man får meget natur for pengene ved at anlægge og pleje vandhuller. Vandhullerne byder på oplevelser for voksne og børn. Og de kræver kun begrænset plads på markerne.

I dette hæfte kan du få tips og råd, som det er værd at have i baghovedet, hvis du har planer om et vandhul på din ejendom.



OPRENSNING AF VANDHULLER

Vandhuller gror til

Tilgroningen af vandhuller er en naturlig proces, som først bliver et problem, når den høje plantevækst – f.eks. af dunhammer, tagrør og pindsvineknop – truer med at dække hele vandhullet. Pilebuske kan også meget hurtigt vokse hen over vandhullet.

Oprensning – eller ej

Det kan være gavnligt at oprense vandhuller, når tilgroningen bliver for voldsom. Det giver de solelskende planter og dyr en ny chance.

Men først skal man vurdere årsagen til tilgroningen. Er dunhammerne eller tagrørene meget kraftige, er det et tegn på næringsbelastning, som du først bør prøve at få styr på.

Man skal også være klar over, at tilgroningen hurtigt kan gentage sig. Selvom oprensningen er grundig, er det umuligt at fjerne alle frø og vækstdele fra tagrør, dunhammer, pindsvineknop og pil.

En oprensning er ofte ret dyr. I nogle tilfælde kan det betale sig at lave et helt nyt vandhul i stedet for at oprense et gammelt, eller at kombinere oprensningen med en udvidelse.

Vær forsigtig ved oprensning

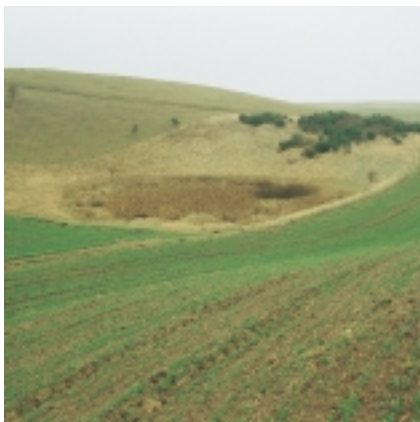
Når du oprenser et vandhul, gælder det om at bevare de "gode" planter.

Pas især på undervandsplanterne. De er hjemsted for smådyr, og gode til at tage kampen op med trådalgerne efter oprensningen.

Oprensningen bør ske om efteråret og vinteren, når yngletiden og vækstsæsonen er overstået.

Opgravet materiale

Det opgravede materiale udjævnes på dyrkede arealer, for ikke at beskadige mere end højst nødvendigt omkring vandhullet.



Oprensning før



- og efter

ANLÆG AF NYE VANDHULLER

Hvor skal vandhullet ligge ?

Nye vandhuller er et godt supplement til den natur, der findes i forvejen på din ejendom.

Det er bedst at vælge en fugtig plet i i marken til gravningen. Derimod bør du ikke grave i moser, enge og andre steder, hvis der i forvejen er et rigt liv af planter og dyr.

Vandhullet skal ligge åbent med masser af sol. Det må gerne ligge i læ fra vest, og indgå i afgræsning.

Om der er plads til et lille eller stort vandhul er af mindre betydning. Dog er et lille vandhul mere følsomt over for tilgroning og påvirkninger udefra end et stort.



Gravning af prøvehul

Tilstrækkeligt vand ?

Nogle steder kan man lave et vandhul enkelt og billigt ved at opstemme eller afbryde et lokalt dræn. Men i mange tilfælde må man grave, eller supplere med gravning, for at nå ned til vandet.

Det er klogt at etablere et prøvehul før anlægsarbejdet. Først forsøger man at finde vandet med en spade eller et jordbor. Med en rendegraver kan man komme 2–3 meter ned og kontrollere, om de dybe lag også kan holde på vandet.

Anbringes et lodret rør i hullet, før det kastes til, kan man pejle vandstanden i et stykke tid, for eksempel sommeren over.

Der bør ikke være mere end godt 1 meter ned til vandet sidst på sommeren.

Udformning

En bugtet eller buet bred ser naturlig ud – i modsætning til en helt firkantet, trekantet eller cirkulær form.

Man skal undgå at anlægge øer, for at modvirke tilgroningen. Mange fortryder øerne, fordi de ender med et grimt »strithår« af brændenælder, tidsler eller pill! I stedet kan man anbringe et par store, flade sten langs bredden eller ude på det lave vand.

Svagt skrånende bredder er børnevenlige og stabile, og de øger arealet med lunt vand til planter og dyr. Bredhældningen må gerne være mindre end 1:5. Det svarer til under én meter ned for hver 5. meter ind mod midten.

Det dybe parti skal have en vandstand på ca. 1,5-2 meter. Ved at trække det dybe parti mod syd skråtstiller man det meste af bunden mod solen, til glæde for dyr og planter (liggestolefacon).

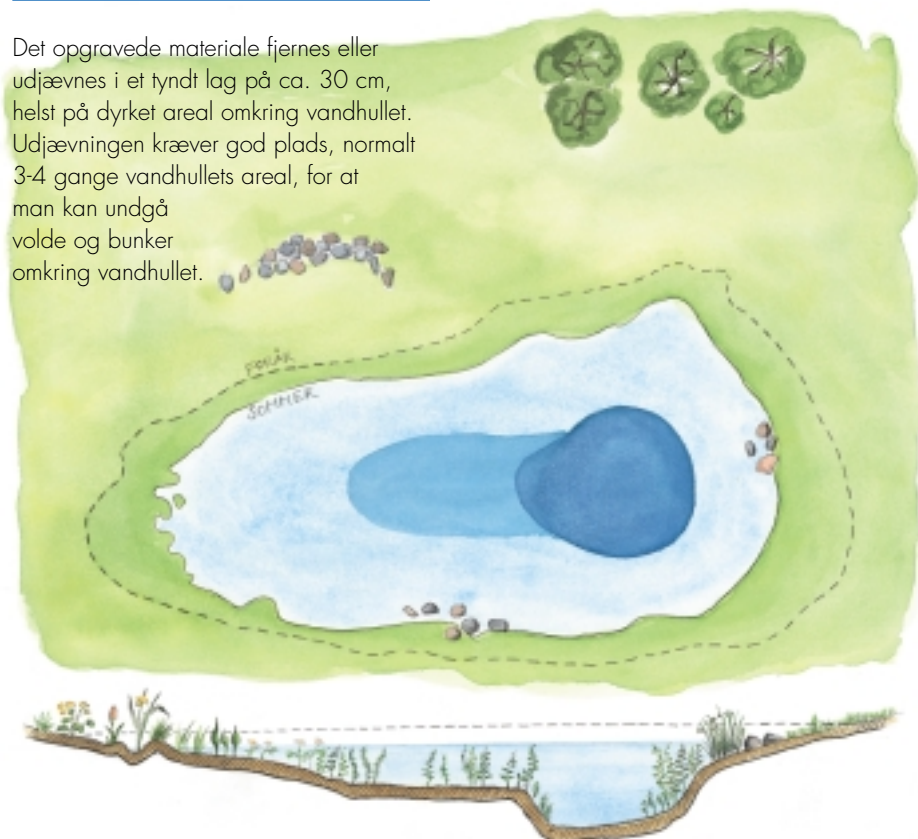
Du kan også vælge et lavvandet vandhul, der tørrer ud om sommeren. Salamanderlarver og haletudser har gavn af den slags vandhuller, fordi larver af guldsmede og vandkalve og andre fjender jævnlige udryddes. Vandhullet skal først tørre ud, når paddernes yngel er kravlet på land sidst på sommeren.

Undgå volde

Det opgravede materiale fjernes eller udjævnes i et tyndt lag på ca. 30 cm, helst på dyrket areal omkring vandhullet. Udjævnningen kræver god plads, normalt 3-4 gange vandhullets areal, for at man kan undgå volde og bunker omkring vandhullet.

HUSK

Man skal have tilladelse til at grave, udvide og oprense vandhuller. Der skal også tilladelse til at ændre drænen, hvis de afvander anden jord end din egen.



ET VELLYKKE

1. Udyrket bræmme på mindst 10 meter op mod marken.
2. Grøfter og dræn ført udenom.
3. Læplantninger i god afstand fra vandhullet.
4. Ingen skyggende træer og buske.
5. Afgræsset bred med kort plantevækst.



ET VANDHUL

6. Svagt skrånende bred, uden stejle brinker.
7. Sten langs kanten i stedet for ør.
8. Vådt areal til kær- og engplanter omkring vandhullet.
9. Naturligt plante- og dyreliv, ingen udplantning, udsætning og fodring.
10. Ingen andehuse og andet kunstigt »pynt«.



DE NÆRMESTE OMGIVELSER

Dyrkningsfri bræmme

Et udyrket areal omkring vandhullet beskytter mod tilstrømning af sand og næring fra marken.

En udyrket bræmme på 10 meter er ofte nok. Men det er klogt at gøre bræmmen endnu bredere. Det øger vandhullets værdi for vildtet, og for de øvrige dyr og planter, som ikke lever i selve vandet.

Plantning i nabolaget

Et vandhul skal ligge åbent, så solen kan varme vandet op. Det er vigtigt, at solstrålerne kan nå vandhullet tidligt på foråret, hvor livet skal i gang påny.

Træer og buske kan hurtigt lukke et vandhul, så det bliver skygget og koldt. Problemet undgås ved at holde vandhul og beplantninger godt adskilt.

Skjulesteder

Marksten langs kanten og på det lave vand er et godt skjul for insekter og padder. Stenbunker i hegn og andre steder nær vandet kan bruges af salamandre, frøer og tudser, når de gemmer sig for at overvinde.

Græsning og slåning

Kreaturer, får og heste er velegnede til at pleje vandhuller. Dyrene holder træer og buske nede, og de afbider gerne rørvæksten.

Man kan nøjes med at lade dyrene afgræsse selve bredden og det lave vand fra august eller september. Så er de fleste smådyr og planter færdige med at formere sig. Græsning med nogle års mellemrum skaber afveksling med periodisk store mængder planter, som dog ikke får lov til at lukke vandhullet helt.

Bredden kan også slås. Af hensyn til de små plantearter bør man fjerne det afslåede materiale.



RENT VAND

Dræn bør ledes uden om

I nogle tilfælde er det nødvendigt at omlægge større dræn, så de fører uden om den lavning, hvor man gerne vil have vandhullet. Det gør man for at undgå tilførsler af næring og for at hindre, at der kommer varmt vand fra vandhullet ud i vandløb.

Spildevand

Tilførsler af selv små mængder spildevand eller vand fra sivebrønde, malterum og møddinger kan også ødelægge et vandhul.

Tegn på for meget næring

Ved for meget næring øges væksten af planter. Dunhammer og tagrør kan blive meterhøje og meget tætte.

Trådalger tyder også på for meget næring, hvis der er mange langt hen på sommeren. Men trådalgerne kan også dominere nye vandhuller de første år efter

gravningen, uden at der er problemer. Mængden bliver som regel mindre, når de øvrige vandplanter indfinder sig.

Udsætning og fodring

Hvis forholdene er til det kommer vandfuglene af sig selv.

Øger du antallet f.eks. af ænder ved at udsætte og fodre, risikerer du at ødelægge vandhullet. Ænderne ribber bunden for planter, og de æder mange haletudser og larver af salamandre og vandinsekter. De kan også beskadige brinkerne.

Undgå også at udsætte fisk. Fremmede arter som græskarper ødelægger den naturlige plantevækst i vandhullet. Og de fleste fisk er hårde ved paddernes yngel.

Enhver form for fodring tilfører næring, som vandhullet sjældent kan tåle.

Vær opmærksom på, at udsætning og fodring i vandhuller ofte kræver en særlig tilladelse.



For mange næringsstoffer



Undgå fodring

DEN FØRSTE TID EFTER GRAVNINGEN...

Vær tålmodig

Et nyt vandhul kan se mørkt og trist ud den første tid, men det retter sig som regel hurtigt. Lad planterne og dyrene selv finde vej til vandhullet. Det overrasker de fleste, hvor hurtigt det kan gå.

Overvej at købe et fangstnet og en bog om livet i vandhuller. Det gør det muligt at følge med i vandhullets udvikling helt fra begyndelsen.

Ingen tilførsel af planter

Det er unødvendigt at hente planter udefra. Det er mere spændende at se, hvad der kommer af sig selv.

Lugning i begyndelsen

Graver du på et sted, hvor der før har været en sø, kan du regne med en kraftig spiring af gamle frø.

Prøv i de første år at luge dunhammer, tagrør og pindsvineknop, så snart de spirer frem (ligner porrer). Det er også klogt at bortluge pil.

Sprøjtning er en meget dårlig idé af hensyn til miljøet og de dyr og planter, man gerne vil have ved vandhullet.



TILLADELSERNE SKAL VÆRE I ORDEN

Hvor skal der søges ?

Du skal søge om tilladelse til at grave eller oprense et vandhul.

Hvis vandhullet skal graves på marken, skal du kun søge hos kommunen.

Hvis du skal udvide et eksisterende vandhul eller grave vandhullet i et naturområde, som er beskyttet ifølge naturbeskyttelsesloven, f.eks. en eng, skal du søge hos både kommunen og amtet.

Hvis du skal oprense et eksisterende vandhul, som er større end 100 m² og derfor beskyttet ifølge naturbeskyttelsesloven, skal du kun søge hos amtet.

Hvordan ?

Hvis amtet skal søges, kan du finde et ansøgningsskema på amtets hjemmeside, www.aaa.dk/nm under Vand. Du kan også ringe til amtet og bede om et ansøgningsskema eller sende et brev med et kort, der viser, hvor du ønsker vandhullet, vedlagt navn, adresse, telefon- og matrikelnummer. Så får du et besøg, hvor der bliver lejlighed til at diskutere projektet. Der går normalt nogle måneder, før alle papirerne er i orden, og de nødvendige høringsfrister er gennemført. Derfor er det klogt at søge i god tid, inden du skal grave. Amtet sørger også for at videresende din ansøgning til kommunen, hvis du ikke selv har været opmærksom herpå.

Beskyttede områder

Du kan få oplyst, om et område er beskyttet af naturbeskyttelsesloven på amtets hjemmeside, på adressen:

www.aaa.dk/aaa/nm/nm-gis-webgis

eller ved henvendelse til amtet. Der kan være områder, der er beskyttede, selv om områderne ikke fremgår af kortet. Det er naturtilstanden på arealet, der afgør, om der er tale om et beskyttet område. Hvis du er i tvivl, så kontakt amtet.

Flere oplysninger

Har du brug for flere oplysninger om vandhuller, er du velkommen til at henvende dig til:

Århus Amt
Natur og Miljø
Lyseng Allé 1
8270 Højbjerg
Tlf. 89 44 66 66

A landscape photograph showing a green field in the foreground with a cow grazing. In the background, there is a dense forest of trees, and the sky is dark and overcast. The text is overlaid on the lower left side of the image.

Udgivet af:
Århus Amt 1998
Redaktion:
Poul Nordemann Jensen
Tekst:
Jens Muff Hansen/Naturplan
Layout:
Mette Mogensen/Gerda Skytte
Akvarel:
© Jens Frimer Andersen
Fotos:
Naturplan & Natur og Miljø
Udgave:
2. oplag i 1999 1000 ex
3. oplag i 2003 1000 ex
Tryk:
Århus Amts Trykkeri